

Mnenja, izkušnje, vizije

dr. Samo Rugelj

Izdajanje (poljudno)- znanstvenih knjig: med vizijo, iluzijo in realnostjo

Slovenske knjige imajo v kolofonu poleg avtorja (in, če gre za prevod, seveda tudi prevajalca) običajno napisanega še urednika knjige (in tudi še koga drugega, denimo oblikovalca, lektorja itn.). To ne velja samo za slovenske knjige, vendar pa to ne velja za knjige nasploh. V angleških in ameriških knjigah urednik praktično nikoli ni naveden, je pa res, da se jim avtorji pogosto, včasih tudi na široko zahvalijo na koncu knjige, saj so lahko bistveno prispevali h končni verziji besedila in podobe knjige. Kaj torej pomeni naziv urednik?

Običajno imajo knjižnega urednika za svojevrstnega vratarja in stražarja enega od mnogih vhodov v kraljestvo knjig v posameznem jeziku, saj je urednik tisti, ki v okviru založbe snuje in na koncu tudi izpelje knjižni program, ponujen bralcem in javnosti. Za običajne bralce je urednik večinoma precej nepomembno ime, "pač, bil je zraven pri knjigi, in jo je 'uredil'". Za profesionalne bralce je urednik že pomembnejši: gre za nekoga, ki je avtorja in knjigo izbral, s svojo prisotnostjo v kolofonu pa zagotavlja, da gre za premišljeno izbrano in kakovostno pripravljeno delo. Če gre za izvirno knjigo, s svojim imenom zagotavlja tudi, da je bila v procesu urejanja vsebina knjige ustrezno vsebinsko "precejena" in obdelana.

Trije tipi urednikov

Če knjige urejaš in izdajaš tudi sam in to počneš že več kot dvajset let, na navedbo urednika v posamezni knjigi gledaš bistveno drugače. Za potrebe te pripovedi bom zato najprej naredil klasifikacijo urednikov. V osnovi namreč obstajajo najmanj tri vrste urednikov.

Urednik-obrtnik

V prvi kategoriji so uredniki, ki delajo znotraj neke določene založbe, vendar pogosto nimajo neposredne besede pri izboru vseh knjig, ki jih uredijo. Rečem jim uredniki-obrtniki. Nekateri od knjižnih naslovov so namreč – predvsem pri velikih založbah – rezultat internega dogovora, bodisi da gre za nove knjige tujih avtorjev, ki jih ima založba v programu, ali pa gre za izvedbo (domačih) knjižnih projektov, za katere se je iz takšnega ali drugačnega razloga dogovoril glavni urednik ali se je domenilo vodstvo založbe.

Urednik tovrstnih knjig je torej obrtnik (v dobrem smislu), saj zna poskrbeti za kakovosten končni izdelek (pač do faze, ki jo izvaja v posamezni založbi), kar mu omogočajo znanje in dotedanje izkušnje: 1) ve torej, kaj je potrebno, da je besedilo dovolj dobro vsebinsko in jezikovno urejeno in primerno za knjižno objavo, 2) zna sodelovati s tehničnim urednikom in poskrbeti, da je prelom besedila v knjigi ustrezen, 3) ima dovolj izkušenj, da skupaj z grafičnim oblikovalcem lahko prideta do spodobne naslovnice knjige, 4) knjigo pa zna opremiti tudi z vsemi grafičnimi in besedilnimi podrobnostmi, ki spadajo h korektno urejeni knjigi. Knjigo torej pripelje do natisa (podrobnosti s tiskarji v večjih založbah običajno že ureja tehnični urednik), včasih pa sodeluje še pri osnovni promocijski predstavitvi za novinarje, s čimer se njegovo delo pri posamezni knjigi zaključí.

Urednik-vizionar

V drugi kategoriji urednikov so tisti, ki samostojno izbirajo knjižne naslove, vendar ob tem ne skrbijo nujno tudi za finančni rezultat izbranega programa oziroma zanj niso neposredno odgovorni. Poimenoval jih bom uredniki-vizionarji. Njihova značilnost je, da so dobro izobraženi, prebrali so veliko knjig ter imajo jasna (subjektivna) merila, kaj je po njihovem mnenju dobra in kaj slaba knjiga. Ko so se zaposlili v založbi, so morda s sabo pod pazduho prinesli kupček tujih knjig, ki se jim zdijo vredne objave (v slovenščini), pogosto pa imajo vsaj nekaj bližnjih stikov tudi z domačimi avtorji, ki jih sčasoma – kako hitro, je odvisno od tega, za kako

daleč naprej je knjižni program založbe že zastavljen in določen – začnejo uvrščati v program, ki ga sestavljajo sami.

Tudi oni imajo vse sposobnosti urednika-obrtnika, torej znajo knjige pripeljati do izida, vendar pa jih od urednikov-obrtnikov ločita dve značilnosti: 1) vsaka od knjig, ki jih izberejo in poskrbijo za njen izid, se mora po njihovi viziji vključevati v nabor že izdanih knjig, je torej kamenček, ki po njihovem mnenju zapolnjuje manjkajoče mesto v ogromnem mozaiku knjig, ki so prisotne v določenem jezikovnem prostoru, in 2) s tem, ko knjiga izide, se njihov odnos s knjigo še ne konča, saj se z njo ukvarjajo še dolgo po tem, spremljajo jo, promovirajo, verjamejo vanjo ipd. Pogosto so uredniki-vizionarji tudi mnenjski voditelji v knjižnih krogih, zato o knjigah, ki so jih izdali, in o knjigah nasploh govorijo tudi širše.

Urednik-založnik

V tretji kategoriji so uredniki-založniki. V velikih založbah imajo to funkcijo običajno t. i. glavni uredniki, ki, v povezavi s poslovnim vodstvom založbe, kot ključne osebe celovito zastopajo dolgoročne interese založbe, torej skrbijo za programsko vizijo, se odločajo glede večjih in dražjih knjižnih projektov, ki lahko pomembneje vplivajo na poslovne rezultate, potrjujejo posebne dogovore s tistimi avtorji, ki ustvarjajo tržno atraktivno knjižno vsebino, potrjujejo prevajalce in druge sodelavce pri posameznih (zahtevnejših) knjižnih projektih, potrdijo končne verzije naslovnice knjig ipd. ter seveda z velikimi pooblastili založbo zastopajo tudi navzven.

V manjših založbah so glavni uredniki pogosto – ne pa vedno – kar založniki, lastniki oziroma direktorji sami, večinoma so tudi neposredno operativno vpleteni v produkcijski proces nastajanja in izdajanja knjig. Od njihovega izbora in srednjeročne vizije sta odvisna tudi obstoj in razvoj založbe, tako da so obenem uredniki-obrtniki, uredniki-vizionarji in uredniki-založniki, pri čemer se od prejšnjih razlikujejo po tem, da so za izbran knjižni program odgovorni tudi finančno in da dolgoročno, morda celotno delovno kariero, gradijo svojo knjižno piramido, pri kateri vsak izbrani naslov sloni na prejšnjih, vsi skupaj pa ohranjajo vitalnost založbe in zagotavljajo njen nadaljnji obstoj.

Zunanji opazovalci za kakšno od založb komentirajo, da nima izdelane programske vizije za svoje knjige, da izdajajo marsikaj “brez repa in glave”. Sam imam drugačno mnenje: marsikatera od njih je ujetnica tržnih sil, tako da urednik-založnik poskuša z raznorodnim programom in eksperimentiranjem najti kombinacijo, ki mu bo zagotovila poslovno preživetje.

Kam spadajo uredniki, ki jih poznate, presodite sami.

Leposlovje in stvarna literatura: neskončnost proti omejenosti

Pri leposlovju je vsako literarno delo že po definiciji unikatno, tako iz avtorske perspektive kot iz načina poznejše uredniške obdelave. Če na novo napisani roman ni ravno prepoznavna kopija nečesa že objavljenega, je vsak, ki ima ustrezno zgodbo, dovolj visoko jezikovno lego pripovedi in jasno izraženo avtorsko poetiko in vizijo že sam po sebi razlog za objavo. Romanov ni nikoli preveč, zato ni nič narobe in nič čudnega, če v enem letu izide na stotine prevedenih in več kot sto domačih romanov, vsak od njih je – vsaj približno – unikat in ne vpliva negativno na vse druge, res pa je, da velike uspešnice lahko v prodajnem smislu zasenčijo veliko drugih, “manjših” romanov, ki zaradi tega ne dobijo dovolj medijskega prostora in posledično tudi bralske pozornosti. Uredniki se torej pri izbiranju romanov, ki jih bodo objavili, odločajo predvsem glede kakovosti besedila in dosedanjega statusa avtorice ali avtorja, seveda pa se tisti, ki gledajo dlje, včasih odločajo tudi za objavljane inovativnih besedil, ki nakazujejo nove smernice na literarnem in recepcijskem polju.

Medtem pa je pri domači in prevodni stvarni, neleposlovni in poučni literaturi, uredniško izbiranje knjig podrejeno precej drugačnim premislekom. Prvi je ta, da na posamezne vsebinske teme globalno večinoma obstaja že veliko knjig in zastavlja se pomembno vprašanje, katero knjigo izbrati, da bo “prava”, torej dovolj referenčna v smislu načina obdelane vsebine in glede primernosti za posamezen knjižni prostor. Drugi je ta, da v določenem jezikovnem prostoru morda že obstajajo pretekli prevodi (ali pa izvirna dela) na določene teme, kar mora moder urednik pri svojem delu seveda upoštevati. V majhnem jezikovnem prostoru je prostora za knjige s podobno vsebino zelo malo, morda zgolj za dve ali tri v obdobju nekaj let, zato mora urednik stvarnih knjig vseskozi razmišljati o tem, ali se je s poprejšnjimi izdajami na posameznem vsebinskem polju prostor že zapolnil (na primer, če sta v slovenščini v relativno kratkem obdobju izšli že dve knjigi o koristnosti spanja, potem najbrž nima smisla, da bi razmišljal še o tretji).

A to je samo ena od plati njegovega dela. Druga je okolje, v katerem deluje. Če urednik-vizionar dela znotraj večje (javne ali zasebne) založbe, je pri izbiranju knjig, ki bi jih želel izdati, relativno svoboden, obenem pa tudi precej neodvisen od finančnih rezultatov, ki jih prinese izid določene knjige. Če pa spada med urednike-založnike, se ves čas zaveda, da se lahko zgodi, da napačno izbrana knjiga v prostoru ne bo nagovorila ciljnega občinstva, s tem pa se poslabša finančna stabilnost založbe, v kateri deluje.

Zato je njegovo delo ves čas na preizkušnji ter vsakič znova izpostavljeno tudi prodajni, ne samo vsebinski evalvaciji ter omejitvam slovenskega kulturnega, s tem pa tudi knjižnega prostora. Pomembna plat njegovega razmisleka so tudi ekonomska razmerja moči na knjižnem trgu: četudi ima manjši založnik možnost izdati boljšo in odmevnejšo prevodno knjigo z določenega področja, mora biti ves čas v stiku s programom večjih založb, ki so tudi upravitelji knjigarn, saj ti določajo pravila prodajanja knjig: če večji založnik z lastno knjigarno ali verigo knjigarn izda vsebinsko podobno knjigo, bo tista, ki jo je izdal manjši založnik, avtomatično potisnjena ob stran, saj bo večji založnik najprej poskrbel za prodajo svojega naslova.

Omejitve izbiranja in izdajanja stvarnih poljudnoznanstvenih knjig v Sloveniji

Naravoslovne knjige kot vsebinska omejitev v primerjavi s humanistiko

Stvarna literatura pokriva izjemno široko vsebinsko področje, ki se, če jo razvrstimo na premici, na eni strani izteguje proti čistim družboslovnim in humanističnim vedam, kot sta sociologija in filozofija, na drugi strani pa proti popolnoma naravoslovnim vedam, kot sta fizika in matematika (v resnici se na obeh koncih kraka te premice ukrivita in stakneta v krog, saj sta filozofija in matematika že od Aristotela zelo povezani). Če torej pogledamo samo skrajnosti v kontekstu slovenske ponudbe knjig, nam hitro postane jasno, kam je nagnjena slovenska knjižna pokrajina: proti družboslovnim in humanističnim temam.

Imamo namreč kar nekaj založb, ki so že same po sebi neformalno združene v kooperativo THD (teorija-humanistika-družba) in so vse po vrsti že desetletja deležne rednega financiranja Javne agencije za knjigo Republike Slovenije (torej JAK, prej je bilo to domena Ministrstva za kulturo). V tej kooperativi so založbe /^{*cf}, Sophia, Krtina, Studia Humanitatis, sem pa vsebinsko pretežno spadata tudi Slovenska matica in založba Apokalipsa. Seveda to ne pomeni, da te založbe izdajajo izključno humanistična dela. Založbe Slovenska matica, Krtina in Studia Humanitatis so s svojim dosedanjim knjižnim programom večkrat posegle tudi na prirodoslovno polje, vendar pa lahko rečemo, da je težišče njihovega programa v družboslovnih in humanističnih temah. In ne samo to. Tudi JAK se v okviru svojega finančnega podpiranja izdanih knjig osredotoča na leposlovje in humanistiko, medtem ko so knjige z naravoslovno znanstveno vsebino

pogosto na samem robu njihovega primarnega javnega interesa ter so prepuščene drugim pristojnim institucijam. Javno podporo naravoslovnim knjižnim izdajam tako vsaj formalno nudi Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Kdo pa na Slovenskem sistematično izdaja naravoslovna dela? V preteklosti je bila pomembna založnica tovrstnih (domačih) knjig Slovenska matica, vendar pa se v zadnjem obdobju s tem ne ukvarja več tako sistematično. V okviru ZRC SAZU je izšlo kar nekaj knjig v zbirki *Historia scientiae* (Zgodovina znanosti), vendar so to precej specializirane izdaje, ki večinoma niso namenjene širšemu bralnemu občinstvu. Pri založbi Modrijan je, ko je še delovala, v zbirki *Intermundia*, ki naj bi prinašala najboljše od obeh svetov, naravoslovnega in družboslovnega, izšlo deset dobrih knjig, potem pa so z zbirko zaključili. Društvo matematikov, fizikov in astronomov je v preteklosti izdalo kar nekaj knjig z njihovega področja, vendar so v zadnjih letih njihove izdaje vse redkejše. Mladinska knjiga ima zbirko stvarne literature *Esenca*, v kateri je sprva izšlo tudi nekaj naslovov, ki jih lahko štejemo med prirodoslovne, vendar so pozneje začeli zmanjševati število izdanih naslovov in zbirko preusmerjati v bolj družboslovne vsebinske prvine. Še kar nekaj založb je, ki občasno izdajo kako naravoslovno knjigo, kolikor jih spremljam, pa gre bolj za občasne projekte, ne pa za širšo in poglobljeno vizijo. Založba UMco, v kateri delujem vse od začetka njenega izdajanja knjig leta 2001 (kot podjetje obstaja od leta 1992), je tako ena redkih, morda celo edina, ki (v zadnjem desetletju) kontinuirano in sistematično izdaja naravoslovne poljudnoznanstvene domače in prevedene knjige ter jih skuša plasirati na širši slovenski bralski trg. V zadnjem desetletju je tako izšlo približno petdeset knjig, ki se od blizu ali pa od malo dlje spogledujejo z naravoslovnimi temami, torej tudi z nevrologijo, evolucijo in antropologijo. Pri tem smo imeli in imamo velike težave, ki so samo simptom splošnega dejstva, da izdajanje naravoslovnih knjig v Sloveniji zamira.

Prevajalci

Četudi je knjiga z naravoslovno vsebino angleška ali ameriška in po vsebini poljudna, namenjena širšemu bralstvu, je vsebina v resnici lahko zelo strokovna in specializirana. Ne glede na to, ali je avtor knjige znanstvenik, profesor ali novinar, ki piše o znanosti, njen prevod, skupaj z znanstvenim besednim aparatom, opombami in stvarnim kazalom, pogosto predstavlja velik izziv. Medtem ko imamo pri humanističnih in družboslovnih knjigah na voljo veliko več možnih prevajalcev (nekateri od njih so tudi avtorji

s posameznih strokovnih področij), je nabor izurjenih in usposobljenih prevajalcev naravoslovnih vsebin zelo majhen. Deloma to izhaja iz prej omenjenega zamiranja izdajanja naravoslovnih vsebin, deloma pa iz tega, da je naravoslovna tematika tako raznorodna (razpon med astrofiziko in evolucijo ter ekologijo in celično biologijo je res ogromen), da jo zmore suvereno pokrivati le malokateri prevajalec. Zaradi tega se založbe in uredniki že v osnovi sprašujejo, kaj zanje pomeni odločitev za izdajo take knjige, še posebej glede na notranje človeške vire, torej zaposlene urednike, s katerimi razpolagajo.

Obseg knjig

Relativno banalno fizično dejstvo posamezne knjige, torej obseg, število strani oziroma avtorskih pol, je v kontekstu založniške odločitve za prevod izjemno pomemben dejavnik. To seveda večinoma velja za knjige nasploh. Če ima zahteven leposlovni roman petsto strani in več, se mu močno zmanjša možnost, da bo preveden v slovenščino, saj bo moral založnik v tem primeru pridobiti dobrega (in hitrega) prevajalca, njegov honorar pa lahko pokrije le z javno podporo, ne pa iz prodaje knjige.

Stvarne knjige z obsegom približno tristo strani (številke so okvirne) so tudi za slovenskega založnika še popolnoma sprejemljive. Tiste z večjim obsegom pa zahtevajo podrobnejše kalkulacije in pogosto tudi takšne ali drugačne dodatne finančne intervencije in podpore.

Dejstvo je, da so prirodoslovne knjige v zadnjem času, ko je zelo olajšan dostop do spletnih knjižnic in tamkajšnje literature, dobile večji obseg. To se kaže že v obsegu osnovnega besedila knjige, potem pa tudi v spremnih in končnih opombah, uporabljeni literaturi in stvarnem ter imenskemu kazalu, kar lahko zavzema dobršen del knjige ter od prevajalca ob svoji duhomornosti zahteva tudi nekaj tehnične spretnosti. Marsikakšna vsebinsko zelo primerna knjiga tako zaradi obsega ne doživi prevoda v manjše jezike (in preboja na manjše knjižne trge), saj se večina stroškov pri produkciji knjig veča premosorazmerno, medtem ko je končna cena knjige relativno neelastična in se pri dvakrat večjem obsegu lahko dvigne zgolj za kako petino (ponavljam, da so številke približne).

Uredniki

V splošnem naj bi bil urednik oseba širokega znanja in bi moral biti, podobno kot novinar, sposoben, da se za potrebe konkretne knjige vsaj približno priuči njene tematike. Seveda pa zasilna priučitev ne more nadomestiti dolgih let usmerjenega in dokončanega študija katere od naravoslovnih

ved, ki z zaključno nalogo ponudijo tudi okus po raziskovalni sferi, ustrezno poglobijo znanje, prinesejo dobro poznavanje konceptov posameznega področja ter terminologije, ki se uporablja pri posamezni vedi. S študijem pa ne pride samo znanje, temveč tudi širok socialni krog ljudi, ki ima lahko na nekem področju res kvalitetno izobrazbo: če torej urednik nečesa z določenega področja ne ve, gotovo osebno pozna koga, ki to znanje ima.

Dejstvo je, da ima le malo slovenskih knjižnih urednikov naravoslovno ali tehnično fakultetno izobrazbo. To v osnovi omejuje njihov interes in zmožnost za kontinuirano izdajanje knjig z naravoslovno vsebino, vsaka od izbranih knjig, še posebej če gre za obsežnejše delo, pa je običajno povezana z večjim vložkom časa in večjim zanašanjem na prevajalca. To zanašanje ni nujno slabo, lahko pa ima tudi negativne učinke: če so prevajalci preveč samozavestni, zaverovani v svoj prav in nepopustljivi, urednik ne more uveljavljati svoje volje (ali pa lahko to naredi le stežka), zaradi česar včasih brez potrebe dobivamo prevajalske posege v obstoječo terminologijo. (Prevajalci gredo potem naprej, na druge knjige in področja, posegi pa ostanejo.) Pomanjkanje ustrezno izobraženih urednikov je torej eden od pomembnih temeljev za prihodnje stabilno in kontinuirano izdajanje tovrstnih knjig.

Pomanjkanje dovolj poglobljene specifične izobrazbe uredniki in založbe pogosto rešujejo s t. i. strokovnim pregledom in strokovnim recenzentom. Seveda pa ta na novo vključeni člen v produkciji knjig to delo običajno izvede "za zraven", saj ni del njegove osnovne poklicne dejavnosti, kjer je vpet v druge projekte s precej drugačnimi časovnimi okviri, kar lahko zelo vpliva tudi na časovno dinamiko finaliziranja knjižne vsebine.

Znanost in mediji

Kdo so s stališča knjižnega založnika poljudnoznanstvenih knjig pomembni medijski posredniki? To so preprosto tisti, ki se odzivajo na tekoče izdana knjižna dela s širšega področja znanosti in o njih poročajo v okviru svojega medijskega prostora in dosega. Naj to ponazorim z lastnim primerom: moji osnovni strokovni področji sta knjiga in založništvo ter film in kinematografija. Zato se trudim, da v okviru svoje medijske pojavnosti na kratko kaj napišem o novih knjigah s teh področij, četudi so njihovi domači avtorji obenem tudi nekakšni konkurentje. (Seveda ne za vsako ceno. Če me založnik o teh novitetah ne obvesti, se ne mečem na zobe, da bi prišel do njih.)

Kakšno pa je stanje na področju komunikacije znanosti? Z eno besedo: ubogo. Obstaja nekaj ljudi, ki se predstavljajo za komunikatorje znanosti,

imajo ustrezno izobrazbo in znanje in/ali so kje zadolženi za pokrivanje znanstvenih vsebin, torej tudi novih knjig s teh področij. A v resnici je naša desetletna založniška izkušnja na to temo precej slaba: bolj kot za to, da bi v okviru svojega poslanstva zadovoljili javni interes po informiranju o novih tovrstnih knjižnih izdajah, se ukvarjajo s promoviranjem lastnega interesa in dejavnosti, ki jih zavijajo v plašč "komunikacije znanosti". Knjižni založniki tako ne samo da od njihove prisotnosti pogosto nimamo nobene koristi, temveč imamo celo škodo, saj so prav oni (medijski) naslov ali vrata, od koder naj bi se vest o novih naravoslovnih knjigah širila naprej. Ker se ne širi, so tovrstne knjige obsojene na majhen medijski doseg in posledično neprepoznavnost.

Nič kaj dosti bolje ni z novinarji, zadolženimi za pisanje o znanosti. Na splošno so ti bolj ali manj izumirajoča vrsta, saj pogosto nimajo naravoslovne izobrazbe in dobrega pregleda nad izdajami, obenem pa le redko premorejo ustrezno izrazno veščost, s katero bi lahko ustrezno predstavili knjige in jih postavili v širšo družbeno sliko. Zato se velikokrat zgodi, da posamezne knjižne izdaje, nekatere med njimi lahko spadajo tudi med monumentalne, v medijih z večjim dosegom ne dobijo skoraj nobenega knjižnega odmeva.

Domači avtorji poljudnoznanstvenih knjig

Stanje ni bistveno boljše pri domačih avtorjih poljudnoznanstvenih knjig, ki so temelj tovrstne širše (znanstvene) kulture na vsakem jezikovnem področju. Redne produkcije domačih poljudnoznanstvenih knjig za odrasle skoraj ni, zato so občasni izidi obsojeni na nizko opaznost (razen izjemoma, ko pridejo v širši knjižni obtok prek različnih javnih mehanizmov). Razlogi so raznovrstni in po svoje logični. Naravoslovci so pri svojem delu zaradi majhnosti slovenskega prostora že skoraj po definiciji vključeni v mednarodno okolje in torej skoraj obvezani pisanju v tujem, predvsem angleškem jeziku. Medtem je njihova prisotnost v domačem prostoru bistveno manjša. Številnim znanstvenikom je knjižno objavljanje v slovenščini zato nepotrebno breme, običajno pa imajo tudi težave pri izbiri teme: osebno so namreč specializirani za res ozko področje znotraj svojega poklica, tako da v resnici le redko lahko postrežejo s knjižno vsebino, ki bi zanimala širši krog bralcev. Redke tovrstne knjižne objave tako ostajajo prej predmet osebne pobude (denimo želje po knjižni objavi že napisanih in objavljenih besedil) kot pa del širše založniške ali uredniške politike in vizije.

Prodajna mesta za knjige

V naslovu tega podpoglavja namerno nisem napisal knjigarne, saj se knjige prodajajo marsikje. Medtem ko denimo celo na angleških letališčih in železniških postajah, ki računajo na mimoidoče in na impulzivne nakupe, obstajajo tudi zelo spodobne knjigarne z jasno razporeditvijo knjižnih novitet na leposlovje in stvarno literaturo, je položaj pri nas zelo drugačen. Ne samo da jasne delitve novitet na leposlovje in stvarno literaturo na teh "mimogrednih" lokacijah ni, pogosto je ni niti v knjigarnah. Seveda znotraj – predvsem večjih – knjigarn obstaja vsebinsko razporejanje knjig, kjer svoje mesto najdejo tudi znanstvene knjige. Vseeno pa te praktično nikjer niso v ospredju. Kaj pa je tam?

Običajno je hierarhija razporejanja knjig v naših knjigarnah približno naslednja. Če knjigarno upravlja založba sama, je v izložbah in na najbolj izpostavljenih policah njihova (hišna) knjižna produkcija, ne glede na to, kakšna je vsebinsko, potem sledijo žanri najbolj prodajanih knjig, od duhovnosti naprej, za tem so na vrsti priročniki, priljubljene žanrske knjige in leposlovje, "tam nekje spodaj in zadaj", kjer knjige iščejo res največji navdušenci, pa najdete tudi kaj s področja popularne znanosti. Fizične pozicije teh knjig v knjigarnah seveda v temelju določajo tudi njihovo splošno tržno uspešnost, kar je osnova za njihovo nadaljnje izdajanje.

Založbe

Vse do zdaj naštetе omejitve (in še kakšne druge) gotovo vplivajo ali slej ko prej začnejo vplivati na odločanje založb glede izdajanja tovrstnih knjig. Če nimaš ustrezno izobraženih urednikov, če imaš težave z iskanjem primer-
nih prevajalcev, če so strašanske težave z medijskim plasmajem izdanih knjig, če je tudi težko dobiti izvirne avtorje poljudnoznanstvenih knjig, ki bi o nekih temah redno pisali in objavljali, potem na neki točki na podlagi prodajnih rezultatov takih knjig ugotoviš, da jih ni smiselno izdajati, in se preusmeriš.

Omejitve ekonomskega okolja pa ne veljajo za vse izdajatelje enako: če poljudne knjige izidejo v okviru velikih založb z lastnimi knjigarnami, potem lahko te seveda dodatno poskrbijo za njihovo trženje. Če tovrstne knjige izhajajo znotraj javno podprtih knjižnih programov, potem se založbam ni treba zelo ozirati na prodajne številke. Če pa založnik nima knjigarn in za svoje knjige ne dobiva ustrezne javne podpore, je prepuščen samemu sebi in svoji usodi.

Zaključek

Poljudnoznanstvene knjige izhajajo še naprej. Po eni strani se jih lotevajo založbe, ki s težavami njihovega plasmaja še nimajo izkušenj in so (idealistično) prepričane, da bodo z njimi lahko uspele. Po drugi strani jih izdajajo založbe, ki imajo s takšno ali drugačno javno podporo praktično v celoti pokrite stroške njihovega izida, zato občasno – odvisno od preference urednika/založnika – izdajo tudi kaj s tega področja. Po tretji strani občasno kaj izide znotraj programa velikih založb, saj s krepkim prodajnim aparatom, tudi ob vseh prej naštetih omejitvah, vseeno lahko poskrbijo za plasma teh del in za povrnitev stroškov. Po četrti strani pa v kateri od založb tudi obstaja želja, da take knjige izidejo, ne glede na težave, ki se jih zavedajo že vnaprej.

Naša založba spada v četrto kategorijo. Seveda pa se preference takšne založbe, kot je naša, z leti spreminjajo glede na preference njenih urednikov. Če v družbi pri nosilcih javnih funkcij, od vodstva raziskovalnih inštitutov prek raznih akterjev, ki določene vsebine pokrivajo v svojem delovnem procesu, ne obstajata želja in volja, da bi tovrstna literatura tekoče in redno prehajala v slovenski jezik, če je to odvisno zgolj od zagrizenosti in vztrajnosti urednikov, ki so hkrati tudi založniki, potem človek slej ko prej pride do točke, ko se začne spraševati o smiselnosti svojega početja.

Ta točka se bliža. Ni več daleč dan, ko se bosta glavna urednika naše založbe sestala na jutranji kavi in jo ceremonialno zaključila z reko, ki ga izrečejo kosovski Albanci, ko končajo težko delo: "*Bac u kry.*"

Opravljeno je. Midva sva svoje naredila.